

نظر به اینکه طلاب در نوشتن طرحنامه (اجمالی - تفصیلی) و روند تحقیق پایانی با مشکلاتی مواجه هستند برآن شدیم که نشست پژوهشی با حضور دو نفر از اساتید راهنمای مدرسه برگزار شود. هدف از این کار راهنمایی بیشتر طلاب و پاسخ گویی به نیاز آنها در امر تدوین تحقیق پایانی است. اساتید محترم مباحث را در سه محور بررسی نمودند: عنوان تحقیقات، اشکالات محتوایی، اشکالات نگارشی و املائی.

محور اول: عنوان تحقیقات

عناوینی که طلاب انتخاب می کنند:

۱ برخی عناوین بسیار کلی یا جزئی هستند یا اینکه در حد توان طلبه نیست. متأسفانه بعد از تصویب، برای جمع آوری مطالب و منابع ب مشکل روبه رو می شوند یا برای مرتبط کردن مطالب به یکدیگر طلبه نمی تواند هماهنگی ایجاد کند. مثل موضوعات تطبیقی و معنا شناسی.

۲ - متن طرحنامه (اجمالی - تفصیلی) مسیر تحقیق را نشان می دهد که گاهی هیچ نشانی از عنوان در طرح دیده نمی شود؛ مثلاً محور بحث تربیت مهدوی است ولی در کل طرح نامه به مبحث تربیت می پردازد یا مبحث آثار است ولی در طرح نامه نقش آن موضوع را بررسی می کند و این به دلیل عدم فهم موضوع تحقیق است. (به طور کلی طلبه باید معلوم و مجهول موضوع خود را بشناسد. به قول یکی از اساتید مثل این است که طلبه وارد باغی شده، که از هر طلبه ای خواسته شده تنها میوه ای که گفته شده در سبد خود بچیند. درست است که همهی میوه ها خوب است ولی او باید تنها همان که خواسته شده بیاورد.)

پیشنهاد می شود: عنوان تحقیق را با استاد راهنمایی که با ایشان طرح نامه موضوع خود را مینویسد در میان گذاشته و آن را چکش کاری کند و بعد طرح را با مشورت ایشان بنویسد.

۳- برخی از طلاب عناوینی که انتخاب میکنند از دو قسمت تشکیل شده، مثل: نقش فرشتگان در سعادت انسان از منظر قرآن و عهدین، که باید در چکیده، تبیین، فصول و... در هر دو مورد موضوع صحبت شود یا مثل موضوع فرهنگ صلح در قرآن و عهدین که به نظر می رسد ابتدا تعریف صلح از نظر قرآن و نظر عهدین و بعد از آن به تحلیل و نتیجه گیری پرداخته شود نه اینکه فقط به تعریف صلح در قرآن و عهدین پرداخته شود.

❖ نکته: بعضی از موضوعات تحقیق پایانی به بررسی آثار یا عبرت ها می پردازد که این دو با یکدیگر متفاوت

است آثار: آثار ناظر به وضع موجود چه بخواهیم و چه نخواهیم نتایجی بر آن مترتب می شود و نیاز به

بازخواست کسی ندارد. عبرت ها ناظر به وضع مطلوب است (چه درسی بگیریم برای آینده)

❖ نکته: تفاوت راه با راهکار:

راه: راه علمی است. مثلاً موضوع "راههای رشد مطلوب خانواده" راه ارائه میتواند:

۱ - حاکمیت صبر در خانواده؛

۲ - مدیریت صحیح و ...

راهکار: کار عملی عنوان شود. مثلاً برای حاکمیت صبر در خانواده باید راهکار ارائه شود که چگونه صبر را در

خانواده عملی کنیم؟ راهکارهای اسلام در این زمینه چیست؟

۱- روزه گرفتن؛

۲- خوردن فلان غذا میتواند صبر را زیاد کند.

❖ نکته: موضوعاتی که آثار یا عبرتها را بررسی میکنند این دو تفاوتی با یکدیگر ندارند:

تفاوت آثار با عبرتها:

آثار: ناظر به وضع موجود؛ (نیاز به بازخواست کسی ندارد، چه بخواهیم چه نخواهیم نتایجی مترتب میشود).

عبرتها: ناظر به وضع مطلوب. (می گوئیم چه چیزی باید باشد).

محور دوم: مشکلات محتوایی در طرحنامه ها

۱ - تعریف و تبیین ها (در طرحنامه اجمالی و تفصیلی) گویای کار طلبه نیست؛ یعنی طلبه هنوز فهم دقیقی از

موضوع ندارد برای همین نهایتاً (نمی داند) نمی گوید در این تحقیق چه می خواهد بکند و این امر از تبیین

نامناسب موضوع، مشخص است.

۲ گاهی در تبیین ها یا ضرورت و اهداف تحقیق، طلاب ادعاها و اظهار نظرهای بزرگ می کنند که این صحیح نیست.

۳ عدم ارتباط برقرار کردن بین موضوعات دو قسمتی از اشکالات شایع در تحقیقات است (باید بگویید چرا این دو با هم آمده، چه ارتباطی دارند، مثل موضوع رجعت و تناسخ و ...)

۴ گاهی نتیجه تحقیق در تبیین دیده می شود که در این صورت انجام ۶۰ صفحه تحقیق بی مورد است پس می توانید به صورت سوالی یا مجهول بگویید قصد انجام چه کاری را دارید.

۵ ذکر آیه و حدیث یا نقل قول مستقیم در تبیین بی مورد و غیر معمول است، در صورت نیاز می توان مفهومی از آن استفاده کرد.

۶ بسیار دیده می شود که میان تبیین و ضرورت خلط ایجاد می شود یا حتی در طرح های تفصیلی بین ضرورت و هدف خلط ایجاد می شود.

۷ بسیار دیده می شود که طلاب بین سوالات فرعی و فصول خود هماهنگی ایجاد نکردند:

■ سوال اصلی همان عنوان تحقیق پایانی است که به صورت سوالی می آید.

■ سوالات فرعی با عنوان فصول یکی است و به صورت سوالی.

■ هماهنگی بین فصول.

■ در قسمت ساختار، عنوان بخشها یا فصلها با عنوان تحقیق پایانی مشابه نباشد و همینطور عنوان فصول با عنوان بخش ها.

۸ هنگام تدوین تحقیق پایانی اگر موضوع تطبیقی کار می کنید باید یا در نتیجه یا در هر کدام از بندها تطبیق بیان شود (اشتراک و افتراق..... مثلاً جهاد در قرآن و عهدین...)

۹ در هنگام تدوین تحقیق پایانی باید دقت کنید هر فصل یک مقدمه و ورودی در حد یک پاراگراف و یک جمع بندی یا خروجی لازم دارد که در نوشتن آنها دقتی صورت نمی گیرد و معمولاً بسیار ضعیفند. باید دقت شود که جمع بندی آخر فصل عنوان نمی خواهد.

۱۰- گاهی اوقات ضرورت یا اهداف غیر متعارف دیده می شود در صورتی که اهداف در تحقیق شما باید علمی باشد.

۱۱- بعضی مواقع دیده می شود که منابع غیرمرتبط با موضوع یا ضعیف یا عام (مثل لغت نامه ها، کتب روایی و غیره) در طرح نامه ذکر می شود.

۱۲- اغلب دیده شده که متن طرح نامه ها یا حتی متن تحقیقات پایانی چون از چندین مقاله یا کتاب گرفته شده، یکدست و هماهنگی ندارد. لازم است نویسنده بین متون برگرفته از مقالات و کتب هماهنگی نوشتاری ایجاد کند.

۱۳- نتیجه گیری پایانی تحقیق همان یافته های تحقیق است. اینکه در این تحقیق چه چیزی برایم حاصل شد؟ چه نتیجه ای گرفتم؟ به صورت یافته های تحقیق خود بیان میکنیم. (اگر چکیده یک تحقیق و نتیجه گیری را کنار هم قرار دهیم کل کار تحقیق مشخص میشود.

۱۴- سعی کنید در ترجمه آیات هماهنگی وجود داشته باشد تا مجبور نباشید از چند ترجمه استفاده و آدرس دهی کنید. (ترجمه واحد)

۱۵- در تحقیقات پایانی حتماً صفحه پیشنهادات باید لحاظ شود. (توضیح داده شود پیشنهاد به چه کسی....)

۱۶- در پیشینه باید ذکر شود که تمایز کار شما با تحقیقات مشابه چیست و این بسیار مهم است.

۱۷- نیازی نیست در طرحنامه واژگان کلیدی بیش از حد توضیح داده شود همین که در لغت و اصطلاح و معنای مورد نظر محقق بیان شود کافیه و در فصل مفهوم شناسی بیشتر توضیح داده خواهد شد.

محور سوم: اشکالات نگارشی و ویرایشی

*** مطالعه شیوه نامه تحقیق پایانی برای هرطلبه از ضروریات است.**

۱. هر تحقیق پایانی از دو بخش تشکیل شده، بخش اول: کلیات و مفاهیم (کلیات همان طرح تفصیلی است که با تغییراتی در قسمت کلیات فصل اول "بخش اول" قرار میگیرد). مفاهیم (مفهوم شناسی واژگان کلیدی هر عنوان به صورت لغوی و اصطلاحی. به طور مثال موضوع (نذر در اسلام) واژه نذر را هم در لغت و هم در اصطلاح بررسی شود. بعد از مفهوم شناسی، کلمات مرتبط (مترادف و متضاد) بررسی شود. مثلاً موضوع: قیام امام حسین (ع) از نگاه رهبری، کلمات مرتبط (نهضت، انتفاضه و...) است که معنای آن و تفاوت آن با قیام گفته شود که این عنوان تحقیق پایانی یکی نباشد مثلاً عنوان تحقیق پایانی: قیام امام حسین (ع) و ... که عنوان بخش و فصول علل و آثار قیام قیام امام حسین (ع) و ... باید باشد.

❖ نکته: معرفی دو کتاب در بررسی تفاوت لغات:

۱. التحقيق في كلمات القرآن الكريم از آقای حسن مصطفوی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ ش.

۲. معجم الفروق اللغویه از أبو هلال الحسن بن عبد الله بن سهل بن سعید بن یحیی بن مهران العسکری قم: موسسه النشر الاسلامی، ۱۴۲۹ ه.ق.

بخش دوم: همان اصل تحقیق است که از چند فصل و عناوین ریز تقسیم میشود.

❖ نکته: در بخش دوم که ساختار نویسی است سعی شود از فکر و خلاقیت خود استفاده کنید. با استفاده از عنوان - های مقالات و... یک عنوان زیبا در آورید.

قبل از ورود به بخش ها آوردن چکیده، مقدمه، فهرست مطالب ضروری است.

۲. فهرست مطالب سیر منطقی داشته باشد که نوشتن این سیر به تفکر و خلاقیت طلبه بستگی دارد.

▪ عنوانها کلی، جمله ای و سوالی نباشد. مثال: "قیام امام حسین(ع) از نگاه رهبر" اگر به دو فصل علل و آثار تقسیم شده، علل قیام را با تفکر خلاق خود دسته بندی کنیم. ❖ در فهرست مطالب گذاشتن شماره ها مطابق با شیوه نامه باشد.

۳. تقدیم: تقدم و تاخر از حیث شخصیت و حرمت نگه داشتن رعایت شود. (تقدیم به ائمه (ع) تاخر نداشته باشد.

۴. در فهرست مطالب گذاشتن شماره ها مطابق با شیوه نامه باشد.

۵. چکیده تحقیق پایانی باید یک پاراگراف حدود ۲۵۰-۳۰۰ کلمه باشد. مهم است که چکیده به صورت گزارشی نباشد و باید به صورت چکیده راهنما باشد.

۶. کلیدواژه ها: کلمات پرتکرار تحقیق و عمده (۵ تا ۷ کلمه به ترتیب حروف الفبا)

۷. مقدمه: مفصل تر از چکیده بیان میشود. (تعریف و تبیین موضوع، بحث ضرورت به صورت مفصل تر، بیان

سوال اصلی، بیان روش تحقیق، اشاره به پیشینه و اینکه چه کتابهایی در مورد این موضوع نوشته شده، چه کارهایی میخواهیم انجام دهیم و زمینه ورود به فصول، و در آخر مقدمه تشکر در حد یکی دو خط از کسانی که کمک کرده اند.

❖ چگونه مقدمه را شروع کنیم؟

می توان به سه روش مقدمه را شروع کرد:

الف. مقدمه با یک جمله احساسی شروع میشود. به طور مثال موضوع: "قیام امام حسین(ع) از نگاه رهبر" بایک جمله احساسی (حضرت اباعبدالله کشتی نجات هستند و...) وارد بحث می شویم.

ب. با بیان ضرورت شروع کنیم. به طور مثال موضوع: "قیام امام حسین(ع) از نگاه رهبر" (قیام امام حسین(ع) ضرورت آن این است که الان هم خیلی درس از قیام ایشان می گیریم و...)

ج. با بیان جایگاه به صورت کلی تر. (از نگاه بالاتر به موضوع نگاه کنیم وبعد ورود به بحث. مثلاً موضوع: "قیام امام حسین(ع) از نگاه رهبر" میتوانیم اول از جایگاه ائمه (ع) وارد شده تا به امام حسین (ع) برسیم.

❁ نکته: همان طور که در چکیده حق نتیجه گیری نداریم در مقدمه نیز نمی توانیم نتیجه گیری و پیش داوری کنیم.

۷- اگر موضوع شما از نگاه شخص خاصی بود دقت کنید حتما مطالب از نگاه او مورد بررسی قرار گیرد و مطالب مستند از زبان او بیان شود و توضیحات و تحلیلها از منابع دیگر در راستای تایید مطالب بیان شده را میتوان آورد مثلاً در موضوع: قیام امام حسین (ع) از نگاه رهبر، اگر یکی از علت های قیام را تقویت ایمان بدانیم، باید حتماً مطلبی از رهبر در این خصوص داشته باشیم و تحلیل مطالب خود را از منابع دیگر می توان آورد.

۸- رعایت نکات نگارشی مثل فعلها، علائم نگارشی، پاراگراف بندی و غیره از ضروریات یک متن تایپ شده است. همچنین رعایت شماره گذاری، عناوین فصول و... رعایت شود.

۹- از افعال متکلم وحده در طرح ها و کل متن تحقیق پایانی استفاده نشود حتما زبان نوشتار باید سوم شخص غائب باشد.

۱۰- در کل متن ها گاهی از ادبیات احساسی و ادبی استفاده می شود که دور از شأن متن علمی است و گاهی برعکس متن بسیار علمی و سنگین است نه روان و سلیس.

۱۱- توجه شود که مطالب ارائه شده در تحقیق پایانی نقل قول صرف و حالت گزارشی نباشد. اگر نقل قولی می - آورید مستند کنید، توضیح دهید، تحلیل کنید.

❁ نکته: اگر موضوع تحقیق پایانی در خصوص نهج البلاغه یا صحیفه سجاده مورد بررسی قرار گیرد. (مثلاً توحید در صحیفه سجاده) فقط باید از آنها و شروح آنها استفاده کرد و توضیح داده شود. اگر عنوان با تاکید بر

صحیفه باشد. (مثلاً توحید با تکیه بر صحیفه سجاده) میتوان از قرآن و روایات هم استفاده کرد ولی تکیه بر صحیفه میباشد.

❖ نکته: جهت ورود به هر فصل و مبحث، یک مقدمه‌ی ۴-۵ خط و آخر هر فصل نتیجه‌گیری لازم است. (ولی آوردن عنوان نتیجه یا مقدمه لازم نیست).

❖ نکته: آوردن صفحه مربوط به پیشنهادات لازم است که محققین بعد از شما متوجه شوند چه کاری میتوانند انجام دهند که به صورت علمی یا عملی میتواند بیاید.

❖ نکته: ترجمه کتب عربی در منابع فارسی یا عربی قرار میگیرد؟ قانون خاصی ندارد، اگر ترجمه یک منبع عربی را در کتب فارسی قرار دادید بقیه را نیز به همان صورت و اگر در منابع عربی، بقیه را نیز در منابع عربی قرار دهید.

در پایان لازم است نکاتی در رابطه با جلسه دفاعیه بیان شود.

چهار محور مورد انتظار در گزارش طلبه در جلسه دفاعیه:

۱ - دلیل انتخاب، اهمیت و ضرورتی که این موضوع را برگزیده‌اید. (آیا شبهه‌های مطرح شده؟ مقایسه‌های

انجام شده بود؟ پاسخ به سوال بوده؟ و

۲ - مطرح کردن سوال اصلی و جواب آن.

۳ - ساختاری که برای رسیدن به جواب طی کرده اید؛ مثلاً در طی دو بخش بیان کرده‌اید یا نقاط اشتراک و

افتراق چه بوده است؟

۴ - بیان یافته‌های تحقیق (مثلاً در مورد موضوع " نقش فرشتگان در سعادت انسان در قرآن و عهدین "

طلبه باید نگاه قرآن به نقش فرشتگان در سعادت انسان را بیان کند که چه بوده؟ و نگاه عهدین ... چه بوده؟

شایان ذکر است مباحث مطرح شده گزیده ای از نکات مبتلا به طلاب در روند کار تحقیق پایانی است. با امید به اینکه با مطالعه شیوه نامه تحقیق پایانی و بهره گیری از نکات آموزنده این جزوه طلاب را در هرچه بهتر شدن امور پژوهشی یاری برساند.

معاونت پژوهش حوزه حضرت نرجس خاتون (سلام الله علیها) - دولت آباد